

RÖVIDEN AZ INFORMÁLIS OKTATÁSRÓL

A Haver Alapítvány 2002 óta foglalkozik informális oktatással. A középiskolásoknak és egyetemistáknak szóló iskolai foglalkozások mellett gyakran vesz részt tanárképző szemináriumokon és módszertani tréningeken is.

A következő néhány oldalon egy rövid módszertani anyagot gyűjtöttünk össze az informális oktatásról, amely a Haver Alapítvány oktatási programját is nagy részben meghatározza. Ez után pedig konkrét gyakorlatokat, feladatokat mutatunk be. Reményeink szerint az alábbi leírások a kötet anyagát feldolgozni kívánó tanárok és oktatók segítségére lesznek, a gyakorlatok pedig megfelelő tájékozódási pontokként fognak szolgálni az órák, foglalkozások tervezése során.

A foglalkozások megtartásához és a módszertan elsajátításához további segítséget nyújtunk tanárok és oktatók számára tartott képzéseink keretében. Ezekről részletesebben a beszelgetesek.haver.hu weboldalon és a haver@haver.hu címen tájékozódhat.

Az informális oktatás közege

Az informális oktatás és tanulás eredményességének egyik kulcsfeltétele a megfelelő környezet és közeg. Az iskolarendszer nyújtotta keretek (a tantermek berendezése, a kötött időbeosztás, a számonkérési rendszer, a hierarchikus rend) mind korlátozzák az egyén kiteljesedésének lehetőségét a tanulási folyamatban. Az iskolai szocializáció, a meglévő társadalmi viszonyrendszerek fenntartása mellett a diákok egyéni képességeit és kompetenciáit kevésbé képesek fejleszteni. Ezzel szemben a nem formális oktatás rendszere sokkal tágabb keretet nyújt a diákok számára; az informális módszerek pedig lehetőséget és teret biztosítanak a fiatalok egyéni meg-

nyilvánulásainak, melyek hosszú távon kiemelten fontos szerepet játszanak személyiségfejlődésükben. Ellentétben a hagyományos iskolai órákkal, az informális foglalkozások során a résztvevők szinte mindig körben ülnek, így mindenki egyenlő mértékben tud bekapcsolódni a közös munkába. A foglalkozások sokkal inkább hasonlítanak beszélgetésre, mint hagyományos iskolai órára. Ennek szellemében a diákoknak nem kell jelentkezniük, elég, ha jelzik hozzászólási szándékukat, az iskolában szokásos magázódás helyett a diákok és az oktató(k) tegeződnek. Az oktatók hierarchiamentes partnersége, a játékok és interaktív gyakorlatok együttléte minden diákot képes aktivizálni, olyanokat is, akiket a hagyományos (formális) oktatási keretek között nehezebb bevonni a munkába. A demokratikus keretek és a szabad véleménynyilvánítás feltétele teremti meg azt a fajta közeget, amelyben sikeressé válik az informális tanulás folyamata. Tapasztalatunk szerint a középiskolás diákok nagy része eleinte idegenül és kényelmetlenül érzi magát egy ilyenfajta közegben, éppen ezért az oktató egyik fontos feladata, hogy folyamatos reflexiókkal és adott esetben a szabályok elismérlésével segítse a diákokat hozzászokni az új tanulási környezethez.

Az informális oktatás lehetséges céljai és témája

Az oktatás célja a formális keretek között legtöbbször a lexikális tudás átadása, felhalmozása és rendszerezése. Ez sok esetben szükségszerűen mellőzi az átfogó, több szempontból vizsgáló elemzést és az önálló, kritikus gondolkodás képességének kialakítását és fejlesztését. Az informális oktatás éppen ezekkel a készségekkel és kompetenciákkal hivatott ellensúlyozni a frontális és formális oktatás hiányosságait. Míg a formális oktatás célja általában az ismereti (tan)anyag átadása és az abból összeálló rendszerek felépítése, addig az informális oktatás rendszerint a közös, interakción alapuló tanulás folyamatára és az egyéni kompetenciák fejlesztésére irányul. Az informális oktatási anyagok legtöbb esetben nem konkrét (tananyagszerű) információt dolgoznak fel, így tehát a folyamat során megfogalmazott célok sem lehetnek szigorúan körülhatároltak. Ugyanakkor kiemelten fontos, hogy az informális oktatási anyagok elkészítése és fejlesztése során, illetve az oktatás és a konkrét foglalkozások megtartásakor is alapvető értékek, irányelvek mentén fogalmazzuk meg a céljainkat.

Így például:

- egymás iránti tisztelet
- párbeszéd elősegítése
- vitakultúra fejlesztése
- demokratikus keret, és a résztvevők számára biztosított egyenlő esélyek
- proaktivitás
- sokszínűség és véleménypluralizmus

Ha a csoporton belüli dinamika és viszonyrendszerek miatt ezek az értékek és irányelvek nem egyértelműek, fontos felhívni rájuk a résztvevők figyelmét, amit akár többször is megtehetünk a foglalkozás során.

A csoportmunka

Az iskolában a tanulók egymáshoz való viszonya a tanulás során leginkább a szünetekben és a számonkérés során egymásnak nyújtott segítségben nyilvánul meg. Ugyanakkor ennél sokkal nagyobb lehetőségeket rejt magában az a fajta csoport- és csapatmunka, ami az informális oktatást jellemzi. Az informális tanulás során a csoport tagjai állandó interakcióban vannak egymással, összevetik véleményüket, vitatkoznak, kölcsönös hatással vannak egymás gondolataira és nézeteire. Az informális tanulás ezáltal nem csupán az egyén, hanem a csoport és a közösség szintjén is kifejti hatását. A párbeszéd módszere állandóan új kérdéseket generál, gondolatokat ébreszt, alakítja a diákok gondolkodásmódját. Mindehhez azonban elengedhetetlen a csoporttagok aktív egyéni részvétele a folyamatban. A csoporton belüli dinamikai folyamatok jótékony működéséhez szintén szükséges, hogy az oktató megfelelő légkört és közeget alakítson ki, melyben a résztvevők kényelmesen érzik magukat, és szívesen nyilvánulnak meg a csoport többi tagja előtt. Az oktatás eredményessége attól is függ, hogy az egyes gyakorlatok során a csoport vagy osztály milyen rendszerben dolgozik együtt. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a csoportmunka számtalan lehetőséget és értéket rejt magában, de akkor válik igazán eredményessé, ha az oktató sikeresen tudja összehangolni az egyéni és a csoportszinten történő tanulási folyamatokat. Fontos hangsúlyozni, hogy a különböző csoportokban, illetve osztályokban egyedülálló csoportdinamikai jelenségek és folyamatok érvényesülnek, melyekre az oktatónak minden esetben tekintettel kell lennie.

Az informális oktató

Akárcsak a formális oktatás, az informális oktatás során is kiemelten fontos szerepe van annak a személynek, aki az órát, foglalkozást tartja. A formális oktatásban részt vevő pedagógusokhoz képest azonban az informális oktatónak komplexebb a feladatköre, s az általa tartott foglalkozás eredményességéhez és sikeréhez tevékenységét többféle szempontrendszer alapján kell alakítania. Az informális oktató egyszerre:

- **tanár**, aki ismeret ad át, informál és tanít;
- **moderátor**, aki párbeszédet generál, irányítja a beszélgetést, és elősegíti a belső folyamatok természetes dinamikáját;
- **megfigyelő**, aki képes aktívan hallgatni és figyelni;
- **szervező**, aki képes a tanulási folyamat megfelelő kereteit kialakítani és fenntartani,
- **nevelő**, aki elgondolkodtat, és megnyilvánulásaival példát mutat;
- **instruktor**, aki átlátja és alakítja a csoportdinamikai folyamatokat;
- **példakép, modell**, akire felnéznek és akit szívesen követnek.

Természetesen a fentebb említett szabályok és irányelvek közül nem minden lesz adaptálható bármely osztály vagy tanár/oktató esetében, sőt általában elmondható, hogy minden egyes csoport sajátos, igényei pedig olykor nagyon is eltérhetnek.